

OIKEUSMINISTERIÖ

Viite
OM 1/559/2011

Asia
Pohjoismaisen saamelaisopimuksen mahdollisen kansallisen voimaansaattamisen edellytyksistä

Ulkoasiainministeriö viittaa oikeusministeriön lausuntopyyntöön, jolla ministeriöitä pyydetään lausumaan oman toimialansa osalta pohjoismaisen saamelaisopimuksen sopimusmääräysten suhteesta Suomen lainsäädäntöön ja muista opimuksen kansallisen voimaansaattamisen edellytysten kannalta merkityksellisistä seikoista ja toteaa lausuntonaan seuraavaa:

Pohjoismainen saamelaisopimus ulkoasiainministeriön hallinnonalalla

Ulkoasiainministeriö on osallistunut pohjoismaisen saamelaisopimuksen luonnosteluun ja laadintaan sen kaikissa eri vaiheissa pyrkien edistämään opimuksen hyväksymistä ja voimaansaattamista.

Ulkoasiainministeriön edustaja on ollut jäsenenä 13. marraskuuta 2002 nimitetyssä suomalais-norjalais-ruotsalais-saamelaisessa asiantuntijatyöryhmässä, jonka tehtävänä oli laatia luonnos pohjoismaiseksi saamelaisopimukseksi, sekä jäsenenä oikeusministeriön 8.1.2009 asettamassa työryhmässä, jonka tehtävänä oli laatia arvio pohjoismaisen saamelaisopimusluonnoksen suhteesta perustuslakiin ja muuhun kansalliseen lainsäädäntöön sekä Suomea sitoviin kansainvälisiin ihmisoikeusvelvoitteisiin. Lisäksi ulkoasianministeriön edustajat ovat osallistuneet pohjoismaisen saamelaisopimuksen laadintaan 9. syyskuuta 2011 lähtien neuvotteluvaltuuskunnan pysyvänä asiantuntijana sekä neuvotteluvaltuuskunnan tueksi asetetun taustaryhmän jäsenenä.

Ulkoasiainministeriön näkemyksen mukaan 13. tammikuuta 2017 vahvistettu sopimusteksti on alkuperäiskansojen oikeuksien osalta sopusoinnussa Suomen kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden ja –sitoumusten kanssa. Pohjoismainen saamelaisopimus luo saamelaiselle alkuperäiskansalle entistä parempia edellytyksiä säilyttää, harjoittaa ja kehittää kulttuuriaan, kieliään ja yhteiskuntaelämäänsä yli valtiorajojen.

Ulkoasiainministeriö puoltaa pohjoismaisen saamelaisopimuksen allekirjoittamista, hyväksymistä ja voimaansaattamista edellyttäen, että sopimus on Saamelaiskäräjien hyväksyttävissä opimuksen 42 artiklan mukaisesti.

Pohjoismaisen saamelaispimuksen määräykset voidaan ottaa huomioon ulkoasiainministeriön hallinnonalan toiminnassa ilman lainsäädäntömuutoksia tai muita erityisiä toimenpiteitä.

Alkuperäiskansojen oikeudet ovat Suomen kansainvälisen ihmisoikeusvaikuttamisen painospisteitä. Ulkoasiainministeriö on pyrkinyt johdonmukaisesti edistämään oman hallinnon alansa puitteissa alkuperäiskansojen aseman ja oikeuksien tunnustamista etenkin kollektiivisten oikeuksien osalta. Erityisesti alkuperäiskansojen oikeutta osallistua heitä koskevaan päätöksentekoon ja siihen liittyvää vapaan ja tietoon perustuvan ennakoitumuksen käsitettä ulkoasiainministeriö korostaa eri yhteyksissä.

YK:n alkuperäiskansojen oikeuksien julistuksesta

Ulkoasiainministeriön tehtäviin kuuluvissa kansainvälisissä alkuperäiskanso- asioissa keskeisenä instrumenttina on vuonna 2007 hyväksytty YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista (A/RES/61/295), joka suojelee ja edistää alkuperäiskansojen ja niihin kuuluvien yksilöiden oikeutta nauttia täysimääräisesti ihmisoikeuksista ja perusvapauksista. Julistuksella tunnustetaan alkuperäiskansojen itsemääräämisoikeus. Tämän perusteella ne voivat vapaasti määrätä poliittisen asemansa ja kehittää taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä olojaan. Julistus korostaa alkuperäiskansojen oikeutta kulttuurinsa, perinteidensä, historiansa sekä pyrkimystensä arvostukseen ja moninaisuuteen. Julistuksessa kiteytyy ajattelumalli alkuperäiskansojen osallistamisesta ja osallistumisesta päätöksentekoon. Se heijastaa alkuperäiskansoja koskevan kansainvälisen normiston kehitystä ja valtioiden sitoumusta edistää, kunnioittaa ja toteuttaa alkuperäiskansojen oikeuksia.

YK:n ihmisoikeusneuvoston alaisiin erityismekanismeihin kuuluva alkuperäiskansojen oikeuksien erityisraportoija *Victoria Tauli-Corpuz* vieraili saamelaisalueella Ruotsin Hemavanissa 25.–26.8.2015. Norjan, Ruotsin ja Suomen saamelaisten tilanteesta laatimassaan raportissa (A/HRC/33/42/Add.3) erityisraportoija muistuttaa, että YK:n alkuperäiskansojen oikeuksien julistuksen tulisi toimia tärkeänä kannustimena ja suunnannäyttäjänä pohjoismaiselle saamelaispimukselle.

Lisäksi erityisraportoija toteaa, että neuvotteluiden lopputuloksessa norja ei tulisi asettaa yhtään sen alemmas kuin mihin kaikki kolme valtiota ovat jo sitoutuneet vahvistaessaan alkuperäiskansojen oikeuksien julistuksen ja sitä koskevan maailmankonferenssin loppuasiakirjan.

Ulkoasiainministeriön näkemyksen mukaan pohjoismainen saamelaispimus on tarkoitukseltaan ja päämäärältään yhteneväinen YK:n julistuksen asettamien tavoitteiden kanssa.

Johdannosta

Pohjoismaisen saamelaispimuksen johdannossa viitataan asianmukaisesti YK:n julistukseen alkuperäiskansojen oikeuksista sekä julistukseen sitoutumista vahvistaneeseen YK:n yleiskokouksen täysistunnon korkean tason kokouksena 22.–23. syyskuuta 2014 järjestettyyn alkuperäiskansojen maailmankonferenssiin (*The World Conference on Indigenous Peoples*). Sopimustekstissä maailmankonferenssi on käännetty maailmankongressiksi. Ulkoasiainministeriö esittää käännöksen tarkistamista näiltä osin.

13 artikla – Saamelaiskäräjien äänestysluettelo

Ulkoasiainministeriön näkemyksen mukaan pohjoismaisen saamelaissopimuksen 13 artikla saamelaiskäräjien äänestysluettelosta edellyttää muutosta saamelaiskäräjistä annetun lain 3 §:än (974/1995).

Kansainvälinen oikeus ei määrittele alkuperäiskansaa tai siihen kuuluvaa henkilöä. Esimerkiksi itsenäisten maiden alkuperäis- ja heimokansoja koskevan Kansainvälisen työjärjestön (ILO) yleissopimuksen nro 169 ensimmäisen luvun yleisissä periaatteissa ei määritellä niitä edellytyksiä, joilla yksilö voitaisiin määritellä heimo- tai alkuperäiskansaan kuuluvaksi.

Käytännössä alkuperäiskansalta edellytetään historiallista jatkumoa, alueellista yhteyttä (edelliset sukupolvet asuttivat maata tai aluetta maan valloituksen tai asuttamisen tai nykyisten valtionrajojen muodostumisen aikaan) ja omia sosiaalisia, taloudellisia, sivistyksellisiä ja poliittisia instituutioita.

Alkuperäiskansojen oikeuksia koskevan YK:n julistuksen 33 artiklan mukaan alkuperäiskansoilla on oikeus määrätä omasta identiteetistään tai jäsenyydestään tapojensa ja perinteidensä mukaisesti. Lisäksi alkuperäiskansoilla on oikeus määrätä toimielintensä rakenteet ja valita niiden jäsenet omia menettelyjään noudattaen.

Kansainvälisellä tasolla siteeratuin alkuperäiskansaan kuuluvan henkilön määrittely on YK:n ihmisoikeusneuvoston edeltäjän ihmisoikeustoimikunnan syrjinnän estämistä ja vähemmistöjen suojelua käsitelleen alatoimikunnan erityisraportoijan *Jose R. Martinez Cobon* laatima käsite, jonka mukaan alkuperäiskansahenkilö kuuluu alkuperäisväestöön itseidentifikaation kautta (ryhmätietoisuus) ja hänet tunnustetaan ja hyväksytään alkuperäisväestön taholta jäseneksi (ryhmän hyväksyntä) (UN Doc. E/CN.4/Sub.2/1986/7 and Add. 1-4).

“On an individual basis, an indigenous person is one who belongs to these indigenous populations through self-identification as indigenous (group consciousness) and is recognized and accepted by these populations as one of its members (acceptance by the group).”

YK:n rotusyrjinnän poistamista käsittelevä komitea käsitteli Suomen 23. määräaikaishetimitin kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskevan kansainvälisen yleissopimuksen (SopS 37/1970) täytäntöönpanosta ja hyväksyi Suomelle loppupäätelmät ja suositukset yleissopimuksen täytäntöönpanosta (CERD/C/FIN/CO/23) toukokuussa 2017.

Päätelmissään rotusyrjinnän vastainen komitea panee merkille Saamelaiskäräjien huolen siitä, että pohjoismaisen saamelaissopimuksen mukaan Suomen hallituksella säilyy toimivalta määritellä, ketkä ovat saamelaisia. Lisäksi komitea panee merkille, että korkeimmalla hallinto-oikeudella on toimivalta päättää, ketkä ovat äänioikeutettuja Saamelaiskäräjien vaaleissa. Komitea panee merkille, että sopimusvaltio on sitoutunut noudattamaan aiempaa paremmin vapaan ja tietoon perustuvan ennakkosuostumuksen periaatetta arvioidessaan uudelleen näitä kysymyksiä koskevaa politiikkaansa (5 artikla). Alkuperäiskansojen oikeuksia koskevan yleissuosituksensa nro 23 (1997) mukaisesti komitea toistaa suosituksensa, että määritellessään, kenellä on äänioikeus Saamelaiskäräjien vaaleissa, sopimusvaltion olisi annettava asianmukainen painoarvo saamelaisten itsemäärittämisoikeudelle, joka liittyy heidän asemaansa Suomessa, heidän

oikeudelleen määrätä omasta jäsenyydestään ja oikeudelleen siihen, ettei heitä pakkosulauteta (ks. CERD/C/FIN/CO/20–22, kohta 12).

17 artikla – Neuvottelut

Saamelaiskäräjistä annetun lain 9 §:ssä säädetään viranomaisten ja saamelaiskäräjien välisestä neuvotteluelvoitteesta. Tällä hetkellä neuvotteluelvoitteen täyttämiseksi asianomaisen viranomaisen on varattava saamelaiskäräjille ainoastaan tilaisuus tulla kuulluksi ja neuvotella asiasta.

Pohjoismaisessa saamelaissopimuksessa 17 artiklan määräys neuvotteluista on tavanomaista saamelaisten lausunto- ja kuulemismenettelyä pidemmälle menevä. Kyseinen sopimusmääräys korostaa viranomaisten ja saamelaiskäräjien tosiasiallista yhteistyötä ja on siten samansuuntainen alkuperäiskansojen oikeuksien julistuksen 19 artiklan kanssa, jonka mukaan valtioiden tulee neuvotella vilpittömässä mielessä ja toimia yhteistyössä kyseisten alkuperäiskansojen kanssa näiden omien edustuselinten kautta saadakseen niiden vapaan ja tietoon perustuvan ennakkosuostumuksen ennen kuin valtiot hyväksyvät ja panevat täytäntöön lainsäädännöllisiä tai hallinnollisia toimia, jotka voivat vaikuttaa alkuperäiskansoihin.

Alkuperäiskansojen oikeuksia koskevan julistuksen 18 artiklan mukaan alkuperäiskansoilla on oikeus osallistua omien toimintaperiaatteidensa mukaisesti valittujen edustajiensa kautta päätöksentekoon asioissa, jotka voivat vaikuttaa näiden kansojen oikeuksiin. Artikla korostaa samalla alkuperäiskansojen oikeutta vapaasti määritellä yhteisöjensä sisällä, kuka niitä edustaa päätöksenteossa.

Ulkoasiainministeriön arvion mukaan pohjoismaisen saamelaissopimuksen 17 artiklan määräys edellyttää saamelaiskäräjistä annetun lain 9 §:n tarkistamista ja muuttamista yhdenmukaisemmaksi alkuperäiskansojen aseman ja oikeuksien viimeaikaisen kansainvälisen kehityksen kanssa.

Alkuperäiskansojen oikeuksia koskeva YK:n julistus on tuonut pysyvästi alkuperäiskansojen oikeuksiin vapaan ja tietoon perustuvan ennakkosuostumuksen (*free, prior and informed consent*) käsitteen.

Julistuksessa tämä käsite pohjautuu alkuperäiskansojen itsemääräämisoikeuteen. Laajemmassa kansainvälisoikeudellisessa kontekstissa se liittyy kuitenkin yleisemmin alkuperäiskansojen oikeuteen kehitykseen, syrjimättömyyteen, kulttuuriin sen laajassa merkityksessä sekä maiden ja alueiden omistukseen, hallintaan ja käyttöön ja tämän myötä myös luonnonvaroihin.

Vapaa ja tietoon perustuva ennakkosuostumus on alkuperäiskansoille tunnustettu kollektiivinen oikeus. YK:n julistuksen nojalla se ei kuitenkaan ole valtioita oikeudellisesti velvoittava, mutta ilmentää poliittista sitoutumista sen noudattamiseen. Kansainvälisessä oikeudessa oikeutta vapaaseen ja tietoon perustuvaan ennakkosuostumukseen tulkitaan siten, että valtioiden tulee vähintään vilpittömin mielin konsultoida alkuperäiskansoja ennen hankkeisiin ja toimenpiteisiin ryhtymistä.

Vapaan ja tietoon perustuvan ennakkosuostumuksen nojalla alkuperäiskansayhteisöillä on oikeus antaa suostumus tai kieltäytyä sen antamisesta. Vapaa ja tietoon perustuva ennakkosuostumus edellyttää vapautta voimakeinoista, pakosta, uhkailusta, manipuloinnista tai painostuksesta. Suostumusta tulee pyytää. Jotta ennakkosuostumus olisi tietoon perustuvaa, alkuperäiskansan edustajille tulee antaa kaikki asian kannalta merkittävät

tiedot sekä niiden harkintaan ja käsittelyyn tulee varata riittävästi aikaa. Tiedot tulee antaa kielellä, jota alkuperäiskansa helposti ymmärtää. Alkuperäiskansoilla on oikeus saada tietoja myös riippumattomista lähteistä päätöksentekonsa tueksi. Suostumus edellyttää, että alkuperäiskansalle annetaan mahdollisuus puoltaa tai vastustaa asiaa, johon suostumusta pyydetään.

Mahdollisuus suostumuksen ilmaisemiseen tulee nähdä menettelynä. Vaapaata ja tietoon perustuvaa ennakkosuostumusta ei tulkita alkuperäiskansojen veto-oikeudeksi, vaan lähinnä keinoksi varmistaa alkuperäiskansojen osallistuminen päätöksentekoon sellaisissa asioissa, joilla on suora vaikutus niiden asemaan ja oikeuksiin.

19 artikla - Kansainvälinen edustus

Ulkoasiainministeriön hallinnonalan toimintojen osalta 19 artiklan määräys saamelaiskäräjien itsenäisen edustuksen edistämisestä kansainvälisissä järjestöissä ja kokouksissa, joissa käsitellään asioita, joilla on erityistä merkitystä saamelaisille, on merkittävä ja varsin myönteinen. Määräys edellyttää myös valtioiden aktiivisesti osallistavan saamelaiskäräjiä käsiteltäessä asioita, joilla on erityistä merkitystä saamelaisille. Sopimusmääräys edistää saamelaiskäräjien osallistumista alkuperäiskansojen asemaan ja oikeuksiin liittyviin kansainvälisiin asioihin.

Ulkoasiainministeriö tukee saamelaiskäräjien osallistumista YK:n mekanismeihin, kokouksiin ja menettelyihin alkuperäiskansojen asemaa ja oikeuksia koskevien asioiden osalta. Saamelaiskäräjien edustajien osallistumista muun muassa YK:n alkuperäiskansa-asioiden pysyvän foorumin istuntoihin rahoitetaan vuosittain.

Alkuperäiskansojen edustajien osallistumista YK:n alkuperäiskansamekanismeihin tuetaan ihmisoikeusvaltuutetun toimiston (OHCHR) hallinnoiman alkuperäiskansojen vapaaehtoisrahaston kautta (*UN Voluntary Fund for Indigenous Populations*). Vuonna 1985 perustetun (A/RES/40/131) rahaston mandaattia on laajennettu kattamaan muun muassa ihmisoikeusneuvoston ja sopimusvalvontaelinten istunnot. Ulkoasiainministeriön kautta maksettavan vapaaehtoisrahoituksen myötä Suomi on tukenut rahastoa vuodesta 1992. Myös Suomen saamelaiset voivat hakea apurahaa tästä rahastosta.

Saamelaiskäräjillä ei ole itsenäistä puheoikeutta YK:ssa. Käytännössä Saamelaiskäräjät voi puhua vain Suomen hallitukselle myönnetyn puheoikeuden kautta tai YK-järjestelmään akkreditoidun kansalaisjärjestön, kuten Saamelaisneuvoston, välityksellä. Tästä johtuen ulkoasiainministeriö ja Saamelaiskäräjät ovat pitäneet useita yhteisiä puheenvuoroja kansainvälisillä foorumeilla.

Ulkoasiainministeriö on vaikuttanut vahvasti YK:n yleiskokouksen hyväksyttäväksi syyskuussa 2017 tulevaan päätöslauselmaan, jolla edistetään alkuperäiskansojen edustuksellisten elinten, kuten Saamelaiskäräjien, osallistumista YK:n kokouksiin alkuperäiskansoja koskevissa asioissa. Suomen pysyvä edustaja YK:ssa, suurlähettiläs *Kai Sauer* on ollut maaliskuusta 2016 lähtien YK:n yleiskokouksen puheenjohtajan yhtenä neuvonantajana aloitteen konsultaatioissa ja toukokuussa 2017 alkaneissa hallitustenvälisissä neuvotteluissa.

Suomi on Arktisen neuvoston puheenjohtajana kaudella 2017–2019. Suomen puheenjohtajuusohjelman kehityksen muodostavat ilmastonmuutostyö ja YK:n kestävän kehityksen tavoitteet (Agenda 2030). Puheenjohtajuuden kärkiteemoja ovat ympäristönsuojelu, viestintäyhteistyö, meteorologia ja koulutus. Suomi kannattaa alkuperäiskansojen vahvaa osallistumista Arktisen neuvoston toimintaan sekä perinne- ja paikallistiedon integroimista neuvoston ohjelmiin ja hankkeisiin.

Arktisen yhteistyön osalta saamelaisten osallistumista tuetaan vuosittain yleisavustuksin Saamelaiskäräjille, Saamelaisneuvostolle sekä Arktisen neuvoston Alkuperäiskansojen sihteeristölle. Lisäksi tapauskohtaisesti tukea myönnetään konferenssi- ja seminaariosallistumiseen. Saamelaiskäräjien edustaja on kutsuttu Suomen valtuuskuntaan Arktisen neuvoston ulkoministerikokouksiin. Saamelaiskäräjät ja Saamelaisalueen koulutuskeskus ovat Arktisen neuvottelukunnan jäseniä. Arktisen neuvoston Suomen puheenjohtajuusohjelmaan 2017–2019 ja sen toimeenpanoon liittyen kuuluaan Saamelaiskäräjiä. Kestävän kehityksen työryhmän (SDWG) puheenjohtajistoon kuuluvat Arktisen neuvoston Pysyvien osallistujien edustajat, jotka Suomen puheenjohtajuuskaudella ovat Saamelaisneuvoston nimeämiä Suomesta.

Lisäksi ulkoasiainministeriö tukee muiden Barentsin alueen valtioiden kanssa yhdessä Barentsin alkuperäiskansatyöryhmän toimintaa. Suomea ryhmässä edustaa Saamelaiskäräjien asettama edustaja.

40 artikla – Sopimuksen täytäntöönpanon seuranta

Kansainvälisten ja alueellisten ihmisoikeussopimusten täytäntöönpanoa valvovat sopimusvalvontaelimet seuraavat määräajoin saamelaisten aseman ja oikeuksien kehittymistä ja ne ovat suositelleet Suomelle saamelaiskulttuurin suojan ja kulttuuri-itsehallinnon vahvistamista.

Ulkoasiainministeriö pitää myönteisenä pohjoismaisen saamelaissopimuksen täytäntöönpanon seurantaa sopimusvaltioiden ja Saamelaiskäräjien välisenä vuoropuheluna. Pohjoismaisen saamelaissopimuksen täytäntöönpanon seurannan avulla saadaan arvokasta lisäaineistoa myös Suomen ihmisoikeusveloitteiden täytäntöönpanon kansainväliseen ja alueelliseen valvontaan. Vastaavasti kansainvälisten ja alueellisten sopimusvalvontaelinten ja myös muiden ihmisoikeusmekanismien päätelmiä ja suosituksia voidaan hyödyntää välineinä pohjoismaisen saamelaissopimuksen täytäntöönpanon seurannassa. Näiltä osin ulkoasiainministeriö tulee tarvittaessa tuottamaan pohjoismaisen saamelaisasioiden virkamieskomitean työryhmälle sen tarvitsemaa aineistoa.

Sopimuksen allekirjoittaminen, eduskunnan suostumuksen tarpeellisuus ja sopimuksen voimaansaattaminen

Tasavallan presidentti päättää valtioneuvoston yleisistunnon ratkaisuehdotuksesta perustuslain 93 §:n 1 momentin nojalla sopimuksen allekirjoittamisesta myöntämällä toimivaltaisen ministerin esittelystä allekirjoitusvaltuudet nimetyille henkilöille.

Kuten oikeusministeriö on todennut lausuntopyyntössään, annetaan sopimus ennen sen allekirjoittamista kaikkien kolmen valtion Saamelaiskäräjien hyväksyttäväksi sopimuksen 42 artiklan mukaisesti.

Perustuslain 94 §:n 1 momentin mukaan eduskunta hyväksyy sellaiset valtiosopimukset ja muut kansainväliset velvoitteet, jotka sisältävät lainsäädännön alaan kuuluvia määräyksiä tai ovat muutoin merkitykseltään huomattavia taikka vaativat perustuslain mukaan muusta syystä eduskunnan hyväksymisen.

Ulkoasiainministeriön näkemyksen mukaan kyseessä olevan sopimuksen hyväksymiselle tarvitaan eduskunnan myötävaikutus. Sopimus sisältää määräyksiä, jotka koskevat perustuslaissa turvattujen perusoikeuksien käyttämistä tai rajoittamista. Sopimus sisältää myös määräyksiä, joista on voimassa lain säännöksiä.

Valtiosopimuksen määräysten noudattamiseen sitoutumisesta eli sopimuksen ratifioinnista, hyväksymisestä tai siihen liittymisestä päättäminen kuuluu perustuslain 93 §:n nojalla tasavallan presidentille.

Ahvenanmaan maakunnan lainsäädäntövaltaan kuuluvat asiat

Ahvenanmaan itsehallintolakiin (1144/1991) sisältyy säännöksiä valtiosopimusten voimaantulosta Ahvenanmaan maakunnassa. Ahvenanmaan maakunnan hyväksyminen on valtiosopimusten voimaansaattamiseksi Ahvenanmaalla hankittava silloin, kun sopimus sisältää poikkeuksia itsehallintolaista tai se koskee asioita, jotka kuuluvat maakunnan lainsäädäntövaltaan.

Ulkoasiainministeriön arvion mukaan sopimukseen sisältyy Ahvenanmaan lainsäädäntövaltaan kuuluvia aloja koskevia määräyksiä, kuten esimerkiksi Ahvenanmaan itsehallintolain 18 §:n 14 kohdan opetusta ja kulttuuria koskevia määräyksiä. Ahvenanmaan maakuntapäivien hyväksyminen vaaditaan siten sopimuksen voimaansaattamiseksi Ahvenanmaalla. Koska sopimus koskee Ahvenanmaan lainsäädäntövaltaan kuuluvia aloja, tulisi Ahvenanmaan maakunnan hallitukselta pyytää lausunto myös ennen sopimuksen allekirjoittamista.

Valtiosihteeri

Peter Stenlund

Oikeuspäällikkö

Päivi Kaukoranta

Liitteet

-